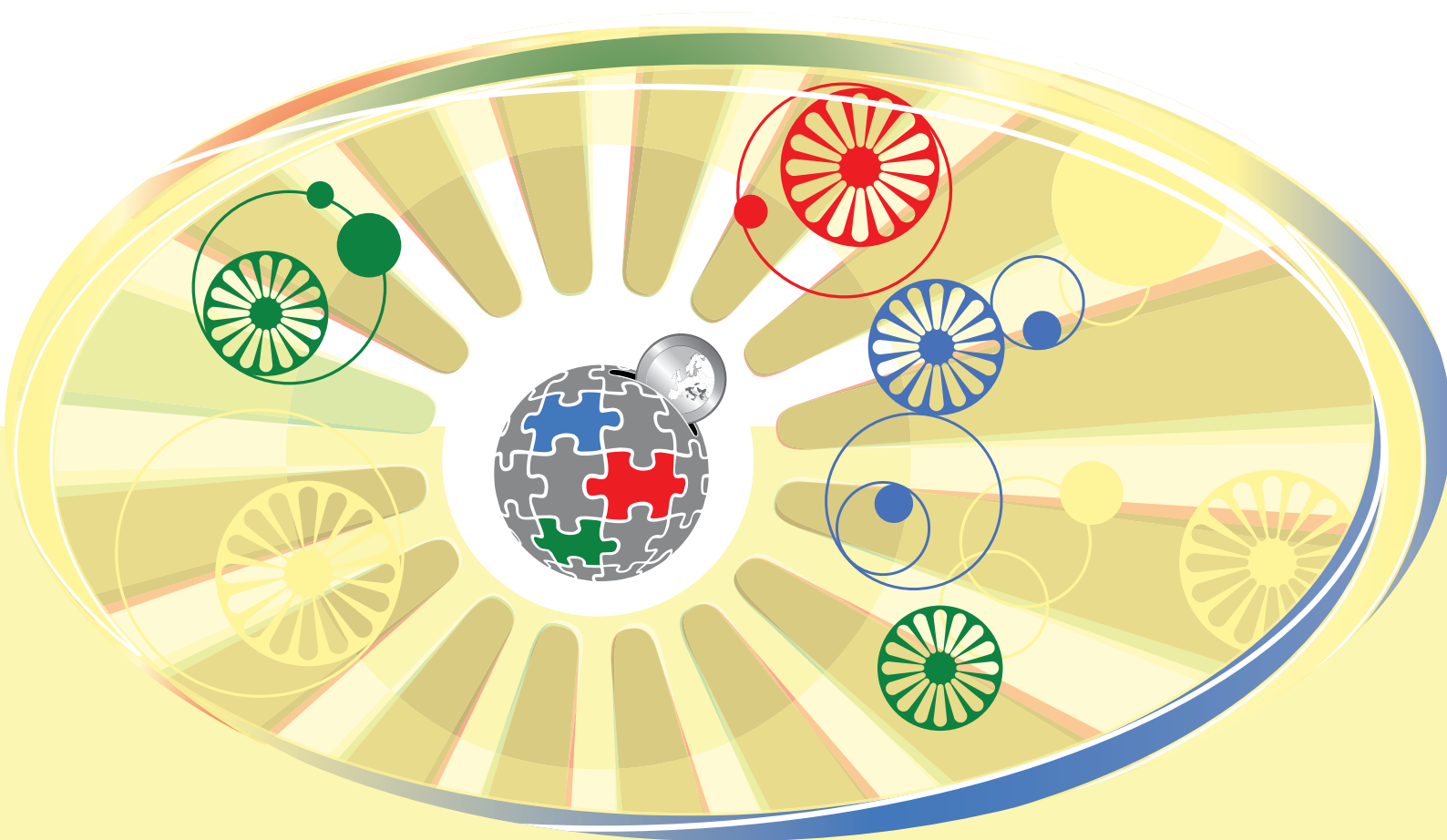

KURIKULUM IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA FINANČNA PISMENOST ZA ROME

Podatki o projektu

Projekt: Grundtvig Multilateral

Naslov projekta: Finančna pismenost za Rome

Akronim: FINALLY

Projekt št.: 527860-LLP-1-2012-1-SI-GRUNDTVIG-GMP

Koordinator projekta: Razvojno izobraževalni center Novo mesto, Slovenija

Partnerji: Ekonomska fakulteta, Univerza v Nišu, Fakulteta za zdravstvo in socialno delo, Univerza Trnava, Codici Agenzia di Ricerca Sociale s.c., Fundacija za zdravstveni in socialni razvoj (HESED), Techniki Ekpaideftiki, University of Piraeus, Research Center (Grčija), Action Synergy S.A.

Informacije o priročniku

Naslov: Kurikulum izobraževalnega programa Finančna pismenost za Rome

Avtorji:

Gabi Ogulin Počrvina, Razvojno izobraževalni center Novo mesto, Slovenija

Popi Christopoulou, Univerza v Pireju, Raziskovalni center, Grčija

Oana Marcu, Agencija za družbene raziskave Codici, Italija

V sodelovanju s projektnimi partnerji: Ekonomska fakulteta v Nišu – Srbija, Fundacija za zdravstveni in socialni razvoj – Bolgarija, Fakulteta za zdravstvo in socialno delo, Univerza Trnava – Slovaška, Techniki Ekpedeftiki KEK SA – Grčija

Izdajatelj in založnik: Razvojno izobraževalni center Novo mesto
zanj Marjeta Gašperšič

Oblikovanje: Katja Keserič Markovič

Prevajanje: Tina Kočever Donkov

Tisk: TISK ŠEPIC d.o.o.

Naklada: 40

Leto izdaje: 2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

336:37.014.22(=214.58)(0.034.2)

37.016:336(0.034.2)

OGULIN Počrvina, Gabi

Kurikulum izobraževalnega programa Finančna pismenost za Rome [Elektronski vir] / [avtorji Gabi Ogulin Počrvina, Popi Christopoulou, Oana Marcu ; prevajanje Tina Kočever Donkov]. - El. knjiga. - Novo mesto : Razvojno izobraževalni center, 2015

Prevod dela: Training course curriculum of the programme Financial Literacy for the Roma

ISBN 978-961-91453-9-5 (pdf)

1. Gl. stv. nasl. 2. Christopoulou, Popi 3. Marcu, Oana

281974784

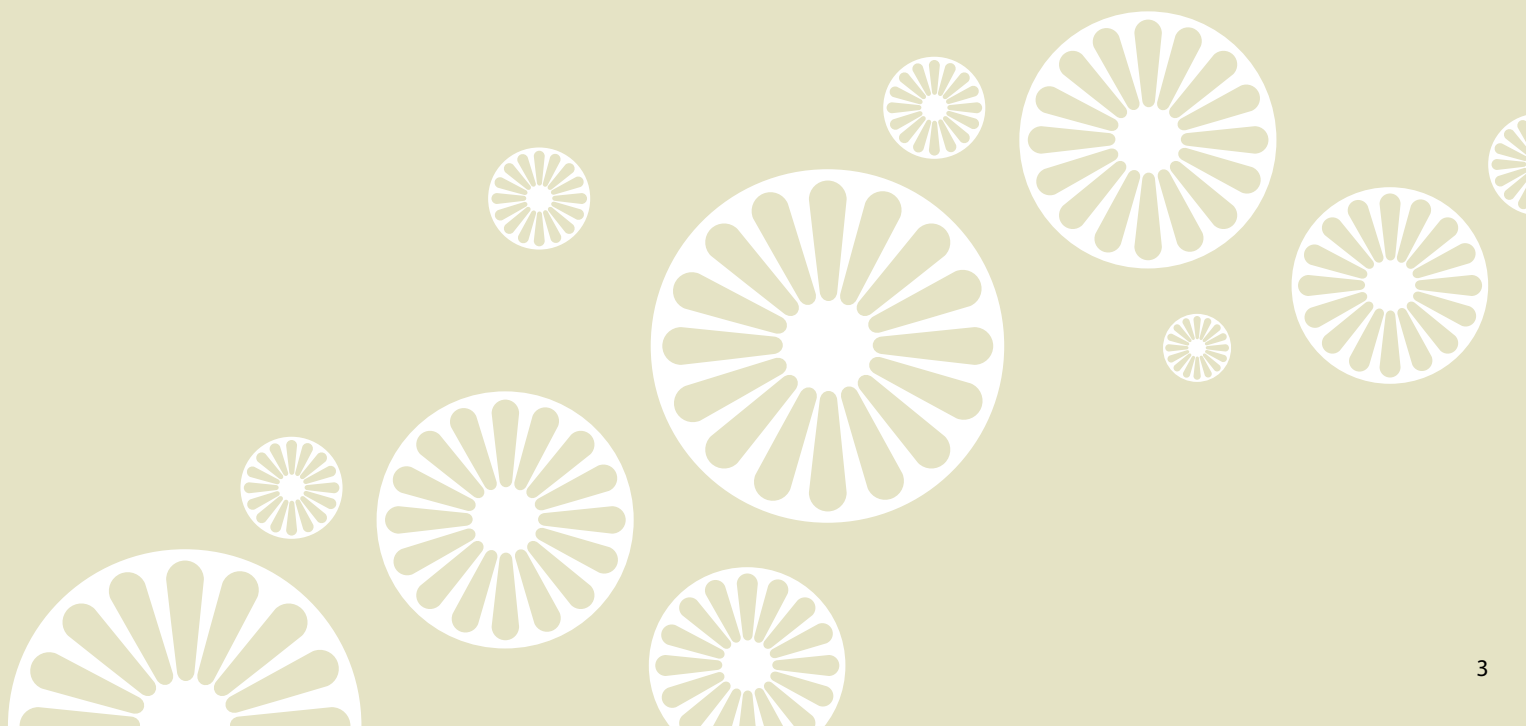
Izvedba tega projekta je financirana s strani Evropske komisije.

Vsebina publikacije (komunikacije) je izključno odgovornost avtorja in v nobenem primeru ne predstavlja stališč Evropske komisije.

Recenzija

Kurikulum izobraževalnega programa projekta Finally je zelo dobro zasnovan dokument, sestavljen iz dveh delov: splošnega in posebnega. V splošnem delu avtorji utemeljijo namen in potrebe za razvoj ter izvajanje programa. Prav tako opredelijo ciljno skupino, cilje programa, trajanje, pogoje za vpis, napredovanje in zaključek izobraževanja. V posebnem delu avtorji določijo standarde znanja, veščine ter ključne kompetence, ki bi jih radi prenesli na udeležence. Poleg tega je podrobno opisana vsebina izobraževalnega programa kot tudi organizacija programa, izobraževalni material ter orodja, potrebna za izvajanje projekta. Več kot očitno je bil vsak korak projekta natančno načrtovan in temelji na večletnih izkušnjah v izobraževanju odraslih ter delu z ranljivimi ciljnimi skupinami, kot so Romi. Prepričana sem, da so bili standardi znanja, ključne kompetence in veščine trd oreh, potrebno je bilo veliko inovativnosti ter ustvarjalnosti za opredelitev teh področij, še zlasti ker trenutno slovenski izobraževalni sistem področja finančne pismenosti ne poudarja in ne izvaja v zadostni meri. Zato specifične ciljne skupine predstavljajo še večji izziv. Avtorji so uspeli zelo učinkovito premagati te ovire. Celoten izobraževalni proces z vsemi koraki je natančno načrtovan, cilji so opredeljeni zelo specifično in ustrezno so upoštevane tudi potrebe ciljne skupine ter udeležencev. Gre za absolutno enega najbolj pionirskih ter ambicioznih projektov v Sloveniji, ki ga zelo potrebujemo.

Klaudija Šterman Ivančič
Pedagoški inštitut, Slovenija

KAZALO

I. SPLOŠNI DEL	5
1. Nekaj dokazov o programih finančne pismenosti in njihove uporabe v skupinah mladih in manjšin	5
2. Utemeljitev izobraževalnega programa	7
3. Ciljna skupina	8
4. Cilji programa	8
5. Trajanje programa	9
6. Pogoji za vpis, napredovanje in zaključek programa	9
II. POSEBNI DEL	10
1. Organizacija programa, trajanje, prostori in oprema, priporočeno število udeležencev, metodološka priporočila	10
2. Vsebina programa	12
3. Standardi znanja in veščin	13
4. Ključne kompetence – finančna pismenost v povezavi z drugimi kompetencami	20
5. Ocenjevanje znanja in spretnosti	20
6. Usposobljenost izvajalcev programa	20
7. Listina	21
8. Izobraževalni material	21
9. Orodja	21
10. Avtorji programa	21
11. Dodatna literatura in viri	22
12. Viri	22

I. SPLOŠNI DEL

1. Nekaj dokazov o programih finančne pismenosti in njihove uporabe v skupinah mladih in manjšin

»Glavni cilj finančne pismenosti je zgraditi močno družbo posameznikov in družin, ki so finančno pismeni in sposobni sprejeti pametne odločitve s svojim denarjem.« (Franklin, 2004)

Izobraževanje o finančni pismenosti je pomembno za povečanje finančnega blagostanja. Publikacija OECD *Smernice za nacionalni program finančnega izobraževanja*, ki je izšla 2013, poudarja pomen finančnega izobraževanja, zlasti v kriznih časih, ter analizira nacionalne strategije v državah, ki so jih sprejele. Trenutno 45 držav z različnimi stopnjami dohodkov pospešeno razvija ali že izvaja nacionalne strategije programa finančnega izobraževanja. Med partnerskimi državami projekta Finally je Srbija napredna država pri oblikovanju nacionalne strategije, medtem ko Italija »preučuje oblikovanje nacionalne strategije« (OECD, 2013)¹. V nekaterih državah, na primer ZDA in Kanadi, pa finančno pismenost učijo in spodbujajo v javnih šolah kot ključno veščino za splošen uspeh².

Da bi izpolnilo te zahteve in bilo učinkovito, mora biti izobraževanje finančne pismenosti fleksibilno, vseobsegajoče (pokriva različne teme) in relevantno za raznorazne potrebe udeležencev. Na podlagi tega je britanska agencija Basic Skills Agency med 2005 in 2006 prevzela odgovornost za nadzor izvajanja projekta Finančna pismenost v imenu Ministrstva za izobraževanje in kompetence. Cilj projekta je bil razviti bralno in računsko pismenost odraslih v Angliji v kontekstu projekta Finančne pismenosti, ki je bil del nacionalne strategije Kompetence za življenje – Skills for Life (Rhodes & Coben, 2007)³.

Ugotovljeno je bilo, da lahko v izobraževanje finančne pismenosti uspešno vključimo različne demografske segmente, kot so mladi odrasli, manjšine, državljani z nizkimi dohodki in ljudje s srednješolsko izobrazbo (Chen in Volpe 1998; Johnson in Sherraden 2007; Lusardi, Mitchell in Curto 2010; Mandell 2007, Looney, 2011). Zato je finančna pismenost dragocena tema institucij, ki so namenjene manjšinam (Looney, 2011)⁴.

V okviru naše raziskave potreb smo ugotovili, da je samo v Bolgariji finančna pismenost delno vključena v izobraževalni program – razvit je bil v kontekstu programa o mikrokreditih, ki ga je izvajala organizacija Habitat for Humanity. Prednost tega programa je bila, da je bil oblikovan za družine z nizkimi dohodki in na pragu revščine, torej ne samo za Rome. Gre za pozitivno prakso,

¹ OECD (2013) Smernice za nacionalni program finančnega izobraževanja, http://www.oecd.org/finance/financial-education/G20_OECD_NSFinancialEducation.pdf, dostop: 22. 4. 2015

² Ministrstvo za izobraževanje Ontario (2013): Izobraževanje o finančni pismenosti v šolah, <http://www.edu.gov.on.ca/eng/surveyLiteracy.html>, dostop: 15. 4. 2015

³ Rhodes, Valerie; Coben, Diana (2007) Basic Skills Agency (Anglija). Evaluation of the Basic Skills Agency's Financial Literacy Project. Executive Summary, Basic Skills Agency.

⁴ Looney, Shannon M. (2011) Financial Literacy at Minority-Serving Institutions; Institute for Higher Education Policy.

saj prispeva k ustvarjanju manj segregiranih kontekstov in dejavnosti, kjer lahko Romi delijo svoje izkušnje ter ustvarijo stike z ljudmi, s katerimi imajo skupno socialno stanje, čeprav so različnega porekla. Programi vključujejo modul o načrtovanju s ciljem razviti praktične veščine z interaktivnimi učnimi metodami. Pozitivna praksa je tudi izvajanje ocenjevanja stopenj ciljnih veščin/kompetenc pred in po izobraževanju, s čimer so dobili z dokazi podkrepjen model posredovanja. V Italiji in Srbiji so se izvajali izobraževalni programi podjetništva, ne pa tudi programi, ki bi obravnavali druga področja finančne izobrazbe.

Mladi so specifična ciljna skupina za finančno izobraževanje glede na posebnosti njihovega finančnega upravljanja.

Franklin (2004) poudarja, da izobraževanje o finančni pismenosti mlade pripravi na samostojno življenje, saj jim omogoča razvoj kompetenc za informirane odločitve za upravljanje z denarjem, bančno poslovanje, posojila, varčevanje in investicije, zavarovanje in davke⁵.

Študija, ki so jo izvedli Sohn, Joo, Grable, Lee in Kim (2012), kaže, da so mediji pomembni posredniki pri finančni socializaciji mladih. Imeti svoj bančni račun je povezano z boljšimi finančnimi kompetencami. Dejavnik, ki tudi povečuje stopnjo finančne pismenosti mladih, je dejstvo, da denar vidijo kot dobro ali kot nagrado za svoj trud, medtem ko so tisti, ki denar povezujejo z izogibanjem ali dosežki, imeli nižjo stopnjo finančne pismenosti. Ista študija dokazuje, da imajo študentje s srednjim mesečnim dohodkom višjo stopnjo finančne pismenosti v primerjavi s študenti z višjimi dohodki⁶. Pozitivne izkušnje programov finančne pismenosti za mlade prihajajo s fakultetnega področja, zlasti tematika študentskega posojila.

Gross, Ingham in Matasar (2005) so opazili, da lahko odsotnost veščin finančnega upravljanja in posledično nižja ustreznost za najem posojil povečujeta zadolženost, povzročata nenamerna neplačila in so škodljiva za študente kot tudi njihove institucije. Iz tega razloga je pravna fakulteta Univerze Northeastern oblikovala, uvedla ter preučila pilotni izobraževalni program finančne pismenosti za svoje študente prava. Študija je pokazala, da ima učenje finančne pismenosti za študente merljive prednosti, poudarila pa je tudi, da je potrebno dodatno raziskovanje, zlasti dolgoročnih koristi izobraževanja finančne pismenosti⁷.

Drug eksperiment s ciljem preveriti programe finančne pismenosti sta izvedla Carlin in Robinson (2012), ki sta preučevala, kako finančna izobrazba spremeni investiranje, financiranje in potrošniške navade. Avtorja sta dokazala, da so neželeni učinki izobraževalnih programov finančne pismenosti močni, v smislu, da so bili sodelujoči študentje varčni, zadovoljni, so hitreje odplačali dolg in se pozneje v življenju manj zanašali na posojila. Avtorja sta prišla tudi do sklepa,

⁵ Franklin, Iris E. (2004) Financial Literacy Program Prepares Youth for Living on Their Own, in *Journal of Family and Consumer Sciences*, 96.1 (2004): 22-23.

⁶ Sohn, Sang-Hee; Joo, So-Hyun; Grable, John E.; Lee, Seonglim; Kim, Minjeung (2012) Adolescents' Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy among South Korean Youth, in *Journal of Adolescence*, 35.4, pp. 969-980.

⁷ Gross, Karen; Ingham, Joanne; Matasar, Richard (2005) Strong Palliative, but Not a Panacea: Results of an Experiment Teaching Students about Financial Literacy, in *Journal of Student Financial Aid*, v 35 n 2 p 7-26.

da so študentje pri odločanju uporabljali finančno pismenost kot tudi podporo, če je bila ta na voljo. Iz tega sledi, da se izobraževanje in podpora dopolnjujeta in ne zamenjujeta⁸.

Kljub temu pa Willis (2009)⁹ ugotavlja, da imajo obstoječa izobraževanja o finančni pismenosti omejitve pri preverjanju svojih dejanskih rezultatov, kar je povezano z zanesljivostjo, merljivostjo ter objektivnostjo pri interpretaciji rezultatov. Zato je treba takšna izobraževanja ustrezno preverjati ter podpreti posredovanje z drugimi ukrepi, kot na primer zmanjšanje kompleksnosti potrošniške izbire (z nadziranjem včasih zavajajočih marketinških strategij) ter s ponudbo finančnega svetovanja in podpore potrošnikom.

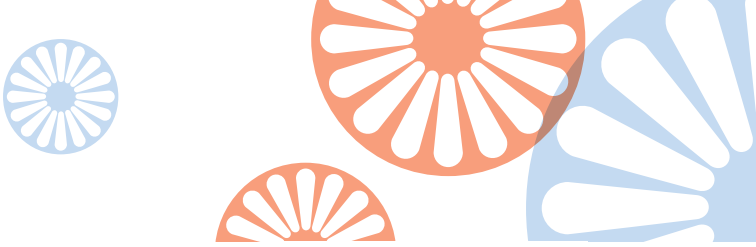
2. Utemeljitev izobraževalnega programa

Izobraževalni program za finančno pismenost za Rome, projekt Finally, temelji na izsledkih Raziskave potreb WP2, ki so jo izvedle partnerske države. Raziskava je pokazala specifične potrebe glede finančne pismenosti Romov, ki so na kratko opisane spodaj.

- **Obravnavanje teme virov dohodka.** Velik delež Romov je brezposeln, dejaven na črnem trgu in/ali dela občasno, medtem ko je drug velik delež odvisen od socialne podpore ali zelo nizkih plač (npr. zaslužek od zbiranja materialov in recikliranja). Prva skupina ima težave pri oceni svojega nestabilnega in nerednega dohodka, slednja pa komaj preživi do konca meseca. Obe skupini zahtevata določen način upravljanja dohodka, da bi preživel, zato podpirajo program za pridobivanje veččin finančne pismenosti.
- **Družbeni kapital in mreže.** Nekatere kulturne lastnosti vplivajo na način, kako družine upravljajo s svojimi financami. Ena takšnih je obstoj neformalne mreže pomoči, ki je povezana z občutkom pripadnosti isti etnični skupnosti, ter se uporablja za izposojanje denarja ali izmenjavo uslug (zastoj delo). Druga je povezana s kopičenjem družbenega in simbolnega kapitala znotraj iste etnične skupnosti ter vodi do izdatkov, ki se ne-Romom zdijo nerazumni, na primer statusne dobrine ali dragi prispevki za poročne slovesnosti.
- **Izdatki in zelene dobrine.** Romi, ki so sodelovali v raziskavi potreb projekta FINALLY, ekonomski uspeh povezujejo s potrošnjo, zlasti za statusne dobrine, s čimer dokazujejo, da so premagali trenutno stanje na robu preživetja. Raziskava je pokazala kompleksnost ideje ekonomske uspešnosti, ki vključuje materialne in nematerialne vidike. Primer ekonomske uspešnosti je primerno bivališče. Poleg tega je Raziskava potreb osvetlila temi neformalnih prihrankov in izposojanja denarja, ki je razpeto v družbene odnose ter hierarhije v skupnostih. Enako kot pri potrošnji izposojanje denarja ni samo stvar denarja, temveč tudi družbenih odnosov, zaupanja in osebnih krogov v skupnosti.
- **Varčevanje in vlaganje.** Težave z načrtovanjem za prihodnost so tesno povezane s posameznikovimi pogoji dela in odnosom do denarja in dela. Na primer, zelo malo

⁸ Carlin, Bruce Ian; Robinson, David T. (2012) What Does Financial Literacy Training Teach Us?, in Journal of Economic Education, 43.3, pp. 235-247.

⁹ Willis, L. E. (2009) Evidence and ideology in assessing the effectiveness of Financial Literacy Education, in Legal Studies Paper No. 2008-6.

vprašanih je omenilo pokojninsko varčevanje in le peščica je prihranila nekaj denarja. Zato je vključitev tem, posvečenih zaposlitvi in samozaposlitvi, zelo pomembna.

Večina Romov ima občasne prihodke, zato je zanje težko načrtovati izdatke, prihraniti denar in ga investirati. Investicije Romov in Sintov so redke, večinoma so povezane z nujnimi situacijami.

- **Dolgovi in krediti.** Raziskava je pokazala, da se Romi in Sinti zaradi svojih težkih delovnih pogojev in načrtovanja izdatkov osredotočajo zgolj na zadovoljevanje dnevnih potreb in ne tudi na varčevanje. Pogosto ostanejo brez denarja in se v ta namen obrnejo na svojo skupnost (sorodniki in prijatelji). To je tipična situacija, ki ima za posledico tvegana posojila/dolgove (oderuštvu), v primeru da družina nima toliko denarja, da bi pomagala. (Vir: Izsledki WP2: Raziskava potreb)

3. Ciljna skupina

Izobraževalni program je bil oblikovan za odrasle Rome, natančneje:

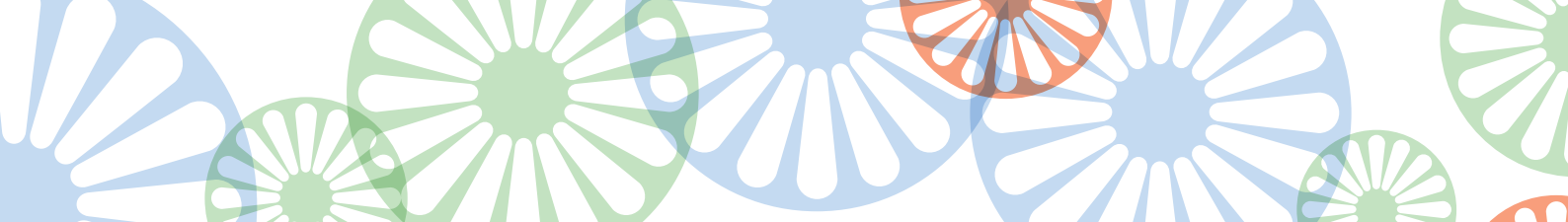
- Mladi ljudje (starost 18–30 let): pogosto imajo višjo izobrazbo kot njihovi sorodniki in so bolj dovzetni za nadaljnje izobraževanje. Zlasti mlade zelo zanima izobraževanje o upravljanju denarja, kajti sami prispevajo v družinski proračun z rednimi ali občasnimi dohodki. Postajajo vedno bolj samostojni pri upravljanju svojih financ in so ključni akterji družbenih sprememb. (Vir: Izsledki WP2: Raziskava potreb in povratne informacije ostalih partnerjev)
- V izobraževalnem programu lahko sodeluje več kot en član iste družine, tako se bodo znanje in kompetence lažje širili na druge člane družine. (Vir: Izsledki WP2: Raziskava potreb in povratne informacije ostalih partnerjev)

4. Cilji programa

Splošni cilj je bil neposredno vključiti romske in sintske udeležence v oblikovanje izobraževalnega programa, izbrati teme na podlagi njihovih izkušenj in prioritet. Tako bi zagotovili njihovo motiviranost ter uspeh programa.

Program se osredotoča na naslednje cilje:

- **Pri udeležencih povečati zavedanje** o njihovih vsakdanjih odhodkih in analiziranje njihovih dobrih ter slabih praks (npr. pregled denarnih tokov v gospodinjstvu in dejanskih potrošniških navad) ter nudenje pomoči pri nadzoru družinskih izdatkov. Bistvo je raziskati dejanske potrošne navade, da bi razumeli njihove slabosti in prednosti ter ocenili učinkovitost programa ter uspešno učenje veččin.
- **Izboljšati sposobnost načrtovanja in postavljanja prioritet.** Cilj je raziskati njihove vire dohodkov (formalne in neformalne), izboljšati njihovo sposobnost sprejemanja tehtnih finančnih odločitev, doseči razumevanje koncepta cenovne primernosti in potrošnje z uporabo orodij za kratkoročno in dolgoročno načrtovanje.

-
- **V sodelovanju z udeleženci razviti pristope za varčevanje in vlaganje denarja.** Med terenskim raziskovanjem za projekt Finally v šestih evropskih državah smo našli nekaj primerov dobrih praks, npr: *“samostojno popraviljanje avtov/kombijev v Italiji ali lastna pridelava zelenjave v Bolgariji”*. Ti primeri predstavljajo načine varčevanja, ki so podobni življenjskemu slogu Romov in Sintov v partnerskih državah. Cilj je ovrednotiti in dopustiti iniciative, ki jih Romi že izvajajo, ter zagotoviti njihovo širjenje, kot tudi poiskati nove pristope, ki spodbujajo varčevanje in investicije.
 - **Razviti sposobnost ocenjevanja tveganj pri posojilih in dolgovih.** Raziskava je pokazala, da je zadolženost rezultat med drugim pomanjkanja načrtovanja, visokih obrestnih mer in izposojanja denarja pri neformalnih posojilodajalcih. Usposabljanje je zato potrebno na področju ocenjevanja tveganj, ki se pojavijo pri osebnih posojilih ali zadolževanju. (Vir: Izsledki WP2: Raziskava potreb)

5. Trajanje programa

Izobraževalni program traja 56 ur v učilnici in na terenu, razdeljen je v štiri module. Priporočamo, da vsako srečanje traja 4–5 pedagoških ur.

6. Pogoji za vpis, napredovanje in zaključek programa

- Udeleženci morajo biti pismeni.
- Udeležba v izobraževalnem programu FINALLY je brezplačna.

Napredovanje

Napredovanje udeležencev se kaže pri dejavnostih, kjer morajo pokazati samostojno delo (vaje, naloge), ter napredku v znanju.

Zaključek

Udeleženci uspešno zaključijo program, če:

- so aktivno sodelovali v programu;
- so pripravili posamezne/skupinske izdelke, kjer so prenesli pridobljeno znanje v prakso;
- imajo vsaj 80-odstotno prisotnost.

II. POSEBNI DEL

1. Organizacija programa, trajanje, prostori in oprema, priporočeno število udeležencev, metodološka priporočila

Organizacija izobraževalnega programa

Na začetku izobraževalnega procesa se bodo izvajalec in udeleženci dogovorili o osnovnih pogojih dela (npr. organizacija dela, prisotnost, nepričakovane težave, reševanje konfliktov) ter določili njihove pravice in obveznosti v času izobraževanja.

Izvajanje programa je določeno v kurikulumu, ki upošteva posebne potrebe udeležencev.

Trajanje

Izobraževalni program FINALLY je sestavljen iz štirih modulov. Trajanje vsakega modula je odvisno od programa – od 10 do 18 ur.

Prostori in oprema

Program bo potekal v prostorih blizu bivališča ali delovnega mesta udeležencev. Nekatera srečanja se lahko odvijajo tudi v romskih naseljih (če je cela skupina iz istega naselja), če so tam zagotovljeni predpisani pogoji dela.

Za pouk v učilnici morajo biti izpolnjeni standardi kakovosti za neformalna usposabljanja. Pogoji glede prostora in opreme so:

- ✓ Prostor za sedenje za vsaj 15 udeležencev;
- ✓ Projektor in računalnik, priključen na projektor;
- ✓ Zunanji zvočniki za računalnik ali drug sistem za predvajanje VHS ali DVD;
- ✓ Tabla ali prenosna tabla ter flomaster;
- ✓ Kemični svinčniki ali svinčniki ter papir za vse udeležence.

Priporočeno število udeležencev

12–15 udeležencev na skupino.

Metodološka priporočila

Glavna značilnost programa je aktivno sodelovanje udeležencev, kar zagotavlja največjo učinkovitost programa, valorizacijo ter trajnost rezultatov in pričakovanega učinka. Vsak udeleženec bo skupaj z izvajalcem (skupinsko delo) pretehtal ter ocenil koristi, ki mu jih je prineslo izobraževanje.

Udeležence se spodbuja, da:

- aktivno in kreativno sodelujejo v programu,
- si zapomnijo informacije o temah, ki jih zanimajo.

Priporočeni pristopi so:

- Viharjenje možganov: udeleženci svobodno izražajo svoje poglede o temi in ti so potem zbrani in uporabljeni v učnem procesu.
- Timsko delo: udeleženci tvorijo skupine, da bi ugotovili, kaj je šlo narobe v določeni situaciji, ter predlagajo rešitve. Tako bodo aktivno vključeni v učni proces in se bodo hkrati naučili oceniti samega sebe. Poleg tega bodo uvideli, da lahko vsi prispevajo k učnemu procesu, tako da spoštujejo druge člane skupine in jim pustijo izražati svoje poglede.
- Simulacija: udeleženci si predstavljajo in odigrajo, da se nahajajo na določenem kraju v specifičnih okoliščinah. Tako so samozavestnejši pri izražanju svojih pogledov, kar pa izboljša način, kako bi se odzvali v resničnem življenju v podobni situaciji.
- Igranje vlog: udeleženci in/ali izvajalci programa so igralci v resničnih ali potencialnih vsakodnevnih situacijah, kar jim pomaga pri uporabi besednih in nebesednih metod, izražanju obstoječega znanja ali pogledov ter komunikaciji.

V podporo zgornjim pristopom bodo uporabljene različne predstavitve, kratki filmi, analize ter razprave, analize časopisnih člankov, letaki, vaje, učenje z eksperimentiranjem, delovni listi, terenske vaje ipd.

Izvajalec programa mora biti fleksibilen in uporabljati metode aktivnega učenja, pa tudi prilagoditi posamezne vaje strukturi skupine (moški/ženske, pari ipd.), ravni pismenosti udeležencev in ostalim veščinam (npr. delo z razpredelnicami). Poznati mora značilnosti ciljne skupine in vzpostaviti pristop, ki temelji na potrebah in željah udeležencev. Izvajalci morajo s preprostimi razlagami pojasniti glavne koncepte in redno preverjati raven razumevanja vsebine (udeležence prosijo, da predstavijo lastne primere in izkušnje s konceptom, ki je bil na novo predstavljen) ter nuditi usmeritev v primeru nerazumevanja. Pri podajanju navodil za vaje je prav tako zelo pomembno, da je vsak udeleženec pravilno razumel, kaj mora narediti, in da mu izvajalec s preprostimi in dobro strukturiranimi navodili nudi pomoč, ko jo potrebuje (z dodatnimi pojasnili, če so potrebna). Priporočamo, da skupino hkrati vodita dva izvajalca (ali izvajalec in romski mediator).

Temeljna načela pri izobraževanju odraslih

Naslednja **temeljna načela pri izobraževanju odraslih** so osnova za izvajanje tega programa:

1. **Na udeleženca osredinjen učni proces.** Učenje je uspešnejše, ko aktivno sodelujemo v procesu usposabljanja. Udeleženci so odrasle osebe, tako kot izvajalec, in imajo svoje življenjske izkušnje ter predhodna znanja, ki so koristna za razpravo in obravnavanje vsebine. Poleg tega lahko kot odrasle osebe sprejemajo odločitve o procesu usposabljanja in izrazijo svoje poglede in ideje za izboljšanje.

2. **Povezanost učnih vsebin z življenjskim okoljem udeležencev.** Udeležence bolj zanima učenje o temah, ki zadevajo njihov vsakdan, in sodelovanje v usposabljanju, ki obravnava situacije, s katerimi se pogosto srečujejo, saj lahko tako prepoznajo skupne točke.

3. **Načelo integracije.** Znanje je in ostaja odprto. Prvič, usposabljanje se mora prilagoditi življenjskim pogojem in potrebam odraslih oseb, in drugič, usposabljanje je nenehen proces, ki se ne konča ob koncu srečanja.

2. Vsebina programa

Modul 1: Proračun gospodinjstva – načrtovanje vnaprej in pametna poraba denarja		
Teme	Uvodno srečanje	2 uri
	1. Naši družinski dohodki	2 uri
	2. Potrebe in želje	2 uri
	4. Kako pripraviti proračun gospodinjstva in kako preprečiti proračunsko izgubo	3 ure
	5. Pomembnost dobrih potrošnih navad	2 uri
	6. Nakupovalne navade	3 ure
	7. Nadzorovanje porabe denarja	4 ure
Skupaj		18 ur
Modul 2: Varčevanje za prihodnost		
Teme	1. Zastavljanje ciljev in osnove varčevanja	2 uri
	2. Načini varčevanja	2 uri
	3. Osnovna priporočila za varčevanje	2 uri
	4. Kako pripraviti varčevalni načrt	2 uri
	5. Možnosti varčevanja v uradnih finančnih institucijah – varčevanje v banki	4 ure
Skupaj		12 ur
Modul 3: Razumno izposojanje		
Teme	1. Upravljanje dolgov: previdno ravnanje s posojili	4 ure
	2. Stroški posojila	4 ure
	3. Izbira posojilodajalca in vrste posojila	4 ure
	4. Nadziranje dolga	4 ure
Skupaj		16 ur
Modul 4: Povečanje prihodkov		
Teme	1. Iskanje zaposlitve	5/6 ur
	2. Samozaposlitev	5/4 ur
Skupaj		10 ur

3. Standardi znanja in veščin

Modul 1	Glavne teme, vsebina	Standardi znanja, veščin	Priporočila/orodja/metode/sodelovanje z drugimi institucijami in strokovnjaki <i>*Učni pripomočki in učne metode so podrobno opisani v priročniku za učitelje.</i>
Uvodno srečanje	Uvodna tema	Udeleženec - razume koristi in prednosti sodelovanja v izobraževalnem programu. - razume pomembnost učenja o boljšem upravljanju z osebnimi financami.	orodja za prebijanje ledu, uvod in predstavitev, skupinska razprava
Proračun gospodinjstva – načrtovanje v naprej in pametna poraba denarja	Naši dohodki	Udeleženec - je sposoben prepoznati različne vire družinskega dohodka (plača, otroški dodatek, socialna podpora, štipendija ipd.). - razloči nove priložnosti za osebni/družinski dohodek, glede na družinske vrednote. - razume, katere prilive naj dojema kot razpoložljive za potrošnjo. - lahko razloži in razloči termina redni in izredni dohodek. - zna s primeri razložiti, kaj je potrošnja.	skupinska razprava, viharjenje možganov, delo s preglednicami – vaje, skupinsko delo, delovni listi, žepni kalkulator
	Potrebe in želje	Udeleženec - zna razložiti razliko med potrebami in željami (s podajanjem primerov: žeja je potreba, voda ali sok pa želja). - je sposoben razložiti razloge za to razlikovanje.	igra vlog, skupinska razprava, viharjenje možganov, skupinsko delo ali delo v parih, vaje, delovni listi

		- razume, zakaj bi lahko nakup nekaterih izdelkov zadovoljil oboje, tako potrebe kot želje.	
	Kako pripraviti proračun gospodinjstva in kako preprečiti proračunsko izgubo	Udeleženec - se nauči pripraviti proračun svojega gospodinjstva. - razume, katere lastnosti mora proračun vsebovati, da bi se izognili izgubi. - je sposoben razumeti razloge za potencialni primanjkljaj in izvesti ponovni izračun.	slike, fotografije, računi, skupinska razprava, viharjenje možganov, vaje, delo s preglednicami, žepni kalkulator
	Pomembnost dobrih potrošnih navad	Udeleženec - ve, kako spremljati porabo. - razume pomembnost sklepanja pametnejših odločitev glede porabe. - zmore podati nekaj primerov dobrih potrošnih navad.	skupinska razprava, delovni listi, žepni kalkulator
	Nakupovalne navade	Udeleženec - pridobi večšine za pripravo nakupovalnega seznama in razloži prednostni seznam. - razume prednosti in pomanjkljivosti različnih vrst prodajaln (velike in majhne trgovine). - razume izraz najboljše razmerje med ceno in kakovostjo. - je zmožen sklepanja pametnejših odločitev glede nakupovanja z izkoristkom	skupinska razprava, reklamni material (brošure, kuponi ipd.), natisnjeni materiali s spletnih virov, simulacije, skupinsko delo, žepni kalkulator

		kuponov, razprodaj, promocijskih cen itn.	
	Nadzorovanje porabe denarja	Udeleženec - razume, kako se lahko porabo omeji z izbiro cenejšega izdelka. - razume, kako pravilno shranjevati izdelke in s tem preprečiti nastanek odpadnih živil. - se lahko izogne nakupu določenih izdelkov, ki jih lahko namesto tega proizvede sam.	simulacije, skupinska razprava, žepni kalkulator

Modul 2	Glavne teme, vsebina	Standardi znanja, veščin	Priporočila/orodja/metode/sodelovanje z drugimi institucijami in strokovnjaki <i>*Učni pripomočki in učne metode so podrobno opisani v priročniku za učitelje.</i>
Varčevanje za prihodnost	Zastavljanje ciljev in osnove varčevanja	Udeleženec - na splošno razume, zakaj se cilji med seboj razlikujejo in zakaj je pomembno določanje prednostnega seznama ciljev. - razume pomen razvijanja odnosa do varčevanja. - pozna razloge, ki bi jih moral upoštevati za varčevanje za prihodnost. - zna razlikovati med kratkoročnimi, srednjeročnimi in dolgoročnimi cilji. - zmore predvideti prihodnje dogodke in potencialne stroške.	viharjenje možganov, delovni listi, vaje, skupinsko delo in delo v parih, skupinska razprava, vprašalnik

	Načini varčevanja	Udeleženeec - pozna nekaj možnosti varčevanja (depozitni račun, varčevalni račun, trgovalni račun ipd.) - razume prednosti in slabosti različnih možnosti varčevanja. - lahko predlaga možne načine za povečanje lastne varčevalne sposobnosti.	skupinska razprava, vprašalnik, delovni list
	Osnovna priporočila za varčevanje	Udeleženeec - zna prihraniti denar. - razume, čemu se mora izogibati, da bi privarčeval denar. - se seznani z možnostmi varčevanja.	pripovedovanje zgodb, skupinska razprava, mobilne aplikacije za osebne finance
	Kako pripraviti varčevalni načrt	Udeleženeec - zna pripraviti varčevalni načrt. - razume pomembnost varčevalnega načrta. - je zmožen razložiti, zakaj in kako je lahko varčevalni načrt del proračunskega načrta.	delovni list, vaja, skupinska razprava
	Možnosti varčevanja v uradnih finančnih institucijah – varčevanje v banki	Udeleženeec - lahko razloži, kaj so finančne institucije in katere so koristi uporabe njihovih storitev. - pridobi veščine, ki mu omogočijo izbiro zanj	bančni uslužbenec (gost), skupinska razprava, didaktična igra

		najboljše finančne institucije ter vrste varčevalnega računa. - pridobi veščine in znanje, ki mu omogočijo izbiro zanj najboljšega varčevalnega računa ter načina uporabe bančnih računov (prenos denarja, debetne kartice, bankomat kartice, čeki itn.).	

Modul 3	Glavne teme, vsebina	Standardi znanja, veščin	Priporočila/orodja/metode/sodelovanje z drugimi institucijami in strokovnjaki <i>*Učni pripomočki in učne metode so podrobno opisani v priročniku za učitelje.</i>
Razumno izposojanje	Upravljanje dolgov: previdno ravnanje s posojili	Udeleženec - razume osnoven pomen finančnih konceptov, povezanih z izposojanjem denarja. - ima pregled nad različnimi viri denarja za posojilo, razumejo tveganje zadolžitve. - se zaveda pomena posojilnih pogojev. - razume, zakaj je treba biti preudaren pri jemanju posojila.	viharjenje možganov, pripovedovanje zgodb, skupinska razprava, vaja
	Stroški posojila	Udeleženec - razume pomen stroškov posojila. - razlikuje med posojilodajalcem in posojilojemalcem. - se zaveda svojih finančnih obveznosti.	prikaz, vaje, skupinska razprava, kreditni kalkulator, žepni kalkulator

		- zna poiskati ali izračunati plačilo obresti.	
	Izbira posojilodajalca in vrste posojila	Udeleženeec - spozna možnosti posojil iz zakonitih virov (bančno posojilo, kreditna kartica ipd.) - razume postopek na banki. - zna poiskati najboljšo posojilno alternativo.	igra vlog, simulacija, bančni letaki, vaje, bančni uslužbenec (gost), skupinska razprava, žepni kalkulator
	Nadziranje dolga	Udeleženeec - se zaveda tveganja, da ne bo mogel odplačati posojila. - ve, kako pravilno izpolnjevati pogoje posojila. - se zaveda svojih pravic in koga lahko prosi za nasvet glede zaščite svojih pravic.	skupinska razprava, igra s kartami, kreditni kalkulator, žepni kalkulator

Modul 4*	Glavne teme, vsebina	Standardi znanja, veščin	Priporočila/orodja/metode /sodelovanje z drugimi institucijami in strokovnjaki <i>*Učni pripomočki in učne metode so podrobno opisani v priročniku za učitelje.</i>
Povečanje prihodkov	Iskanje zaposlitve	Udeleženeec - zna aktivno iskati zaposlitev in narediti prijavo za delovno mesto (CV). - pozna vire dodatnih možnosti izobraževanja in usposabljanja.	spletni portali za iskanje zaposlitve, orodje za pripravo CV, povabljeni predstavnik zaposlovalne agencije, povabljeni predstavnik institucije za izobraževanje

	Samozaposlite v	Udeleženec - se zaveda različnih oblik zaposlitve (samostojni podjetnik, družba z omejeno odgovornostjo ipd.). - pozna možnost podpore in ve, kje jo najti. - ve, kje poiskati poslovno idejo. - lahko presodi, ali je poslovna ideja izvedljiva in dobičkonosna. - se seznanj s procesom registracije podjetja.	pripovedovanje zgodb, skupinska razprava, spletni portali, povabljeni uspešni podjetnik ali predstavnik agencije za podjetništvo

**Moduli 4 so razviti v skladu z nacionalnimi potrebami, kar je razvidno iz priločnika za učitelje in drugih učnih materialov.*

4. Ključne kompetence – finančna pismenost v povezavi z drugimi kompetencami

Kompetenca je sposobnost posameznika, da uporablja pridobljeno znanje in veščine v skladu s svojimi vrednotami in mišljenji v različnih ter nepredvidljivih situacijah. Veliko kompetenc se med seboj prepleta. Osnovno znanje matematike je nujno za finančno pismenost. Posameznikove težave z računanjem lahko vplivajo na njegovo finančno pismenost, vendar pa jih lahko rešimo s pripomočkom, kot je žepni kalkulator.

Udeleženci programa bodo poleg finančne pismenosti razvijali še štiri kompetence, ki so del Evropskega okvira ključnih kompetenc:

- Matematična pismenost: osnovne matematične operacije, računanje, računanje z odstotki, logično sklepanje, razumevanje pojavov (npr. načrtovanje nakupa, primerjava cen, izračun nakupa itn.), pravice potrošnikov, rokovanje z denarjem;
- Samoiniciativnost in podjetništvo: zna racionalno delati z denarjem, zna se spopasti z novimi situacijami, kreativnost, načrtovanje, imeti ideje, ukrepati;
- Komunikacija v tujem jeziku, kajti njihov materni jezik je romščina: sposobnost verbalne komunikacije, branje, pisanje; razumevanje slišane/prebrane; razumljiva komunikacija (vsakodnevne situacije, na primer v trgovini, na banki ipd.)
- Digitalna pismenost: uporaba mobilnih aplikacij za upravljanje porabe denarja; iskanje informacij.

5. Ocenjevanje znanja in spretnosti

Ocena bo interna, izvajali jo bodo izvajalci programa in udeleženci. V programu se preverja doseganje standardov znanja, opredeljenih s programom. Preverjanje in ocenjevanje znanja poteka sproti skozi celotno trajanje programa v pisni in ustni obliki (vaje, naloge) ter z opazovanjem posameznikov pri izpolnjevanju nalog. Preverjajo in ocenjujejo izvajalci, ki izvajajo program. Zaključnega preizkusa znanj program ne zahteva.

V pilotnem usposabljanju bodo vsebina ter doseganje rezultatov ocenjeni z vprašalnikom ob koncu programa. S takšno povratno informacijo bomo pregledali metodologijo in izbrali najučinkovitejšo ter po potrebi prilagodili izobraževalne materiale.

6. Usposobljenost izvajalcev programa

Izvajalci programa morajo imeti vsaj 3 leta delovnih izkušenj s ciljno skupino v formalnih ali neformalnih programih.

7. Listina

Ob zaključku programa udeleženci prejmejo potrdilo o udeležbi v programu, v katerem so navedeni podatki o izvajalcu izobraževanja v vsaki državi, ime izobraževalnega programa, vsebina in trajanje v urah kot tudi identifikacijski podatki udeleženca.

8. Izobraževalni material

Med izvajanjem programa bodo izvajalci uporabljali:

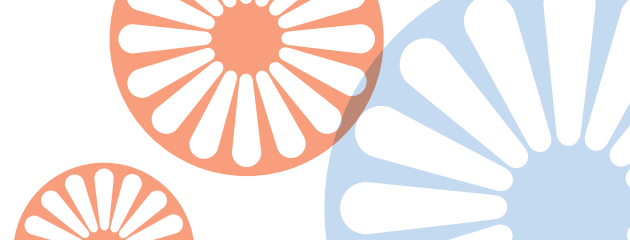
- Priročnik za izvajalce programa s smernicami za uporabo orodij Finally,
- Delovni zvezek za udeležence z vajami,
- Predstavitve tem (format ppt),
- Didaktično igro,
- Vaje/kvize, študije primerov, DVD-je, spletne vire, inovativna orodja in druge ustrezne materiale.

9. Orodja

- Orodja za usposabljanje morajo biti uporabljena skladno z zgoraj omenjenimi cilji, hkrati pa ustvarjalno in inovativno.
- Učitelj mora uporabljati metode in orodja, ki bodo vključevala ter spodbujala udeležence k učenju.
- Učitelj mora imeti poleg predlaganih orodij vedno pripravljene rezervne pripomočke za nepredvidljive primere.
- Učitelj se mora potruditi in ustvariti občutek partnerstva med izvajalci in udeleženci.
- Orodja za usposabljanje so oblikovana tako, da bi se udeleženci programa počutili čim prijetnejše. Izbrane so situacije, podobne tistim v resničnem življenju, vedno pa je treba poudariti, da bodo resnične situacije najverjetneje drugačne kot simulirane.

10. Avtorji programa

- Mag. Gabi Ogulin Počrvina, Razvojno izobraževalni center Novo mesto, Slovenija
- Dr. Popi Christopoulou, Univerza v Pireju, Raziskovalni center, Grčija
- Dr. Oana Marcu, Agencija za družbene raziskave Codici, Italija
- V sodelovanju s projektnimi partnerji: Ekonomska fakulteta v Nišu – Srbija, Fundacija za zdravstveni in socialni razvoj – Bolgarija, Univerza Trnava – Slovaška, Tehniki Ekpedeftiki KEK SA – Grčija

11. Dodatna literatura in viri

<http://www.oecd.org/finance/financial-education/>

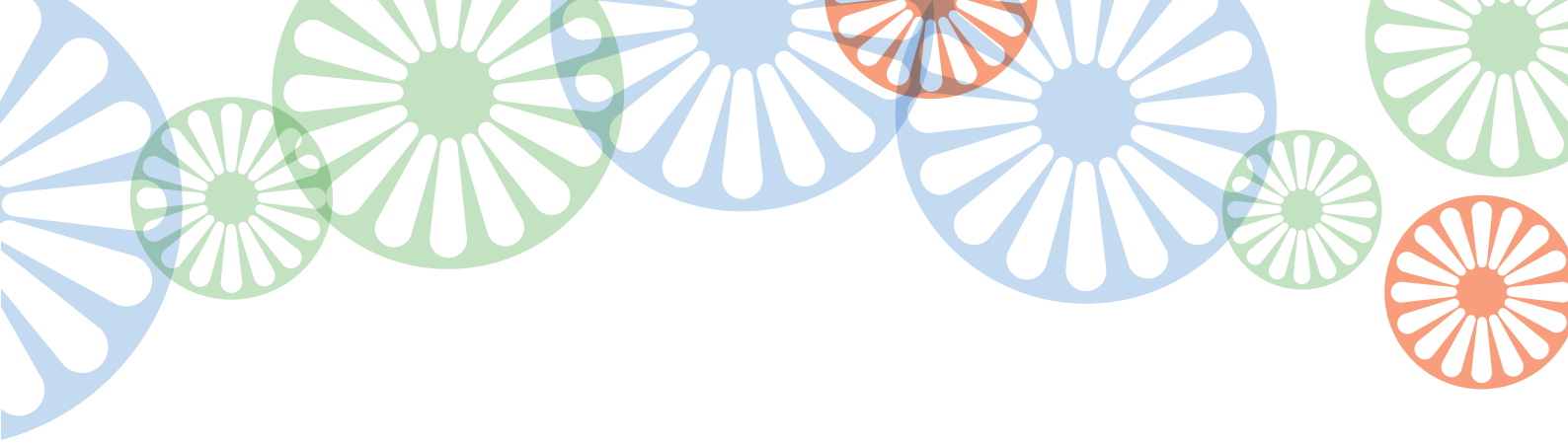
<http://www.consumerclassroom.eu/financial-literacy>

<https://financiallit.org/resources/>

<http://finally.splet.arnes.si/>

12. Viri

1. OECD (2013). Advancing National Strategies for Financial Education, http://www.oecd.org/finance/financial-education/G20_OECD_NSFinancialEducation.pdf, dostop: 22. april 2015
2. Ontario Ministry of Education (2013). Financial Literacy Education in Ontario Schools, <http://www.edu.gov.on.ca/eng/surveyLiteracy.html>, dostop: 15. april 2015
3. Rhodes, Valerie; Coben, Diana (2007). Basic Skills Agency (England). Evaluation of the Basic Skills Agency's Financial Literacy Project. Executive Summary, Basic Skills Agency.
4. Looney, Shannon M. (2011). Financial Literacy at Minority-Serving Institutions; Institute for Higher Education Policy.
5. Franklin, Iris E. (2004). Financial Literacy Program Prepares Youth for Living on Their Own, in *Journal of Family and Consumer Sciences*, 96.1 (2004): 22-23.
6. Sohn, Sang-Hee; Joo, So-Hyun; Grable, John E.; Lee, Seonglim; Kim, Minjeung (2012). Adolescents' Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy among South Korean Youth, in *Journal of Adolescence*, 35.4, 969-980.
7. Gross, Karen; Ingham, Joanne; Matasar, Richard (2005). Strong Palliative, but Not a Panacea: Results of an Experiment Teaching Students about Financial Literacy, in *Journal of Student Financial Aid*, v 35 št. 2, 7-26.
8. Carlin, Bruce Ian; Robinson, David T. (2012). What Does Financial Literacy Training Teach Us?, in *Journal of Economic Education*, 43.3, 235-247.
9. Willis, L. E. (2009). Evidence and ideology in assessing the effectiveness of Financial Literacy Education, in *Legal Studies Paper No. 2008-6*.

RAZVOJNO
IZOBRAŽEVALNI
CENTER NOVO MESTO

UNIVERSITY OF PIRAEUS
RESEARCH CENTER

PREDSTAVITEV PROJEKTA FINALLY

Motivacija projektnih partnerjev temelji na njihovih izkušnjah s specifičnimi ciljnimi skupinami Romov in njihovi potrebi po boljši ter specifični izobrazbi, saj morajo narediti velik korak do stabilnejšega in samostojnejšega ekonomskega položaja. Romi predstavljajo največjo etnično manjšino v Evropi. Njihov položaj pa je kljub temu še zmeraj predmet diskriminacije in družbenega ter ekonomskega izključevanja. Romska manjšina se sooča z visokim tveganjem za revščino in brezposelnostjo, saj jo v času gospodarske krize pestijo slab ekonomski položaj, visoka nepismenost, slabo znanje o upravljanju z denarjem in izvajanju finančnih transakcij ter iskanje zanesljivih informacij in sprejemanje dolgoročnih odločitev. Zatorej obstaja jasna potreba po izvajanju finančnega izobraževanja, ki obravnava specifične okoliščine te ranljive skupine.

Glavni cilj projekta je dvigniti raven finančne pismenosti med odraslimi Romi in informiranje o različnih potrošniških storitvah. Uvodoma smo v vseh partnerskih državah z uporabo enotne metodologije raziskali potrebe Romov s tega področja. Izvedli smo vodene intervjuje s posameznimi Romi, dvema ciljnim skupinama strokovnjakov, ki delajo z Romi, in pomembnimi predstavniki romske skupnosti. Poleg tega smo s preučevanjem različne literature raziskali, kako izobraženi Romi učinkovito upravljajo z družinskimi financami. Na podlagi teh raziskovanj smo razvili izobraževalni program, kako učinkovito upravljati z družinskimi financami, kako postati poučen potrošnik, kako varčevati in pametno nakupovati ipd. Program vsebuje orodja za učenje in poučevanje, ki so prilagojena potrebam romske manjšine, ter so osredotočena na pridobivanje praktičnih veščin za zagotavljanje boljše kakovosti njihovega življenja. Program in izobraževalna orodja bodo preizkušena na pilotnih izobraževanjih in ob zaključku projekta izboljšana ter objavljena v vseh jezikih projektnih partnerjev.